Dosežki maturantov novomeške gimnazije v 280 letih od ustanovitve 8. avgusta 1746

Od gimnazijskega ključa do digitalnega ključa – 280 let predajanja znanja med generacijami.

ChatGPT 15. oktober 2026

Ko je cesarica Marija Terezija 8. avgusta 1746 podpisala ustanovno listino gimnazije v Novem mestu, ni bila ustanovljena samo nova šola. Začela se je zgodba, ki že 280 let povezuje izobraževanje, mesto in tisoče mladih ljudi, ki so iz gimnazijskih klopi odhajali na univerze, v poklice in v življenje.

Dosežkov novomeške gimnazije zato ne moremo meriti samo z zgodovino ustanove. Meriti jih moramo predvsem z *dosežki njenih maturantk in maturantov*.

Novomeška gimnazija med gimnazijami Marije Terezije

Novomeška gimnazija ima v zgodovini izobraževanja posebno mesto. Ustanovljena je bila 8. avgusta 1746 na pobudo Novomeščanov kot prva javna gimnazija v habsburški monarhiji. V štiridesetih letih vladanja je Marija Terezija ustanovila le deset gimnazij, razpršenih po različnih delih monarhije. Novo mesto je bilo tako že na začetku velikega procesa modernizacije izobraževanja v Srednji Evropi.

Posebnost tega dosežka je tudi v tem, da pobuda ni prišla samo od oblasti. Novomeščani so razumeli, da je izobraževanje pogoj za razvoj mesta. Želeli so gimnazijo in si zanjo prizadevali. To je pomembno sporočilo tudi po 280 letih: *razvoj se začne tam, kjer ljudje pravočasno prepoznajo pomen znanja in so pripravljeni za skupni cilj tudi sodelovati.*

Od gimnazije do prvega Narodnega doma

Več kot stoletje pozneje se je podobna značilnost pokazala pri nastanku *Narodnega doma v Novem mestu*. Novomeščani niso čakali, da bi kulturno in društveno središče zanje ustvaril nekdo drug. Organizirali so se, zbirali sredstva in zgradili Narodni dom, ki je bil slavnostno odprt 14. novembra 1875 ter je postal prvi narodni dom na Slovenskem.

Med ustanovitvijo gimnazije leta 1746 in Narodnim domom leta 1875 je zato mogoče videti zanimivo zgodovinsko povezavo. *Gimnazija je pomenila organizirano vlaganje v znanje. Narodni dom je pomenil organizirano vlaganje v kulturo, narodno zavest in sodelovanje***.**

Oba dosežka kažeta značilnost, ki jo lahko pripišemo generacijam Novomeščanov: sposobnost prepoznati priložnost, se organizirati, sodelovati in ustvariti nekaj, kar presega potrebe ene generacije.

Največji dosežek gimnazije so njeni maturanti

V 280 letih je skozi novomeško gimnazijo šlo na tisoče dijakinj in dijakov. Prišli so iz Novega mesta, Dolenjske in drugih krajev, v preteklosti tudi iz širšega prostora Kranjske, Primorske in Hrvaške.

Po maturi so odšli vsak na svojo pot. Postajali so profesorji, učitelji, zdravniki, pravniki, inženirji, gospodarstveniki, znanstveniki, umetniki, kulturniki, duhovniki, javni delavci, podjetniki in strokovnjaki številnih področij. Nekateri so postali zelo znani. Mnogo več pa je takšnih, katerih delo ni zapisano v enciklopedijah, vendar so desetletja prispevali k razvoju svojih družin, organizacij, krajev, Slovenije in širšega prostora.

Prav zato bi bilo dosežke maturantov napačno predstavljati samo kot seznam najznamenitejših imen. Resnični dosežek novomeške gimnazije predstavlja skupni prispevek tisočev maturantov skozi 280 let. Matura namreč ni konec izobraževalne poti. Je začetek dolgega obdobja, v katerem se pokaže, kaj posamezna generacija s pridobljenim znanjem naredi za družbo.

Gimnazijski ključ – simbol kontinuitete generacij

Poseben izraz povezanosti generacij je bila dolgoletna tradicija maturantov novomeške gimnazije. Ob zaključku šolanja so se maturanti v sprevodu odpravili od gimnazije skozi Novo mesto, čez most proti Kandiji in nazaj. Sprevod ni bil samo praznovanje mature. Bil je javni izraz pripadnosti generacije svoji šoli in mestu. Ob vrnitvi so maturanti predali *gimnazijski ključ* naslednji generaciji.

Ta preprosta gesta ima izjemno simbolno moč. Ključ pomeni, da šola ne pripada samo eni generaciji. Vsaka generacija jo za nekaj časa prejme, jo soustvarja in nato preda naslednji. *Mi smo prejeli ključ od generacije pred nami. Kaj bomo z njim naredili? In kaj bomo predali generaciji za nami?*

V tem smislu gimnazijski ključ ni samo predmet iz nekdanje maturantske tradicije. Lahko postane simbol 280-letne verige znanja, odgovornosti, prijateljstva in sodelovanja.

Od gimnazijskega ključa do e-spomenika

Leta 2026 živimo v drugačnem svetu kot maturanti leta 1746, 1846, 1946 ali 1960. Toda temeljno vprašanje ostaja podobno: *kako bomo dediščino, ki smo jo prejeli, predali naslednjim generacijam?*

Danes imamo možnost, ki je prejšnje generacije niso imele – digitalno tehnologijo. Dokumente, fotografije, časopisne članke, knjige, pričevanja, spomine, video in zvočne posnetke ter podatke o dosežkih maturantov lahko povežemo v *e-spomenik maturantom novomeške gimnazije.*

Tak e-spomenik ni dokončan spomenik preteklosti. Je *rastoči e-spomenik*. Vsaka generacija mu lahko doda svoje zgodbe. Vsak maturant lahko prispeva delček spomina. Družine bi lahko pomagale ohraniti gradivo pokojnih maturantov. Gimnazija, knjižnice, muzeji, arhivi, Digitalna knjižnica Slovenije – dLib.si in druge ustanove bi lahko povezovale svoje digitalne zbirke.

Tako bi iz tisočev posameznih življenjskih poti postopoma nastajala velika skupna zgodba.

Sporočilo e-spomenika maturantom leta 2026

E-spomenik maturantom novomeške gimnazije naj zato ne govori samo: *»Poglejte, kaj so naredili maturanti pred nami.«* Njegovo pomembnejše sporočilo naj bo: *»Poglejte, kaj lahko naredimo skupaj.«*

Leta 1744 so Novomeščani stopili skupaj in prosili cesarico za gimnazijo. Leta 1746 so jo dobili.
V 19. stoletju so se Novomeščani povezali in zgradili Narodni dom.
Generacije maturantov so simbolično predajale gimnazijski ključ naslednikom.
Leta 2026 lahko to tradicijo nadaljujemo na nov način: z e-sodelovanjem pri zbiranju, digitaliziranju, povezovanju in ohranjanju dosežkov maturantov.

Gimnazijski ključ 21. stoletja je lahko tudi digitalni ključ – dostop do skupnega spomina, znanja in možnosti sodelovanja.

280 let – in pogled proti 290-letnici

Praznovanje 280-letnice zato ni samo pogled nazaj. Je priložnost, da se vprašamo, kaj bomo ustvarili v naslednjih desetih letih.

Do 290-letnice leta 2036 bi lahko nastala bogata digitalna zbirka generacij novomeške gimnazije: njihovih fotografij, zgodb, srečanj, poklicnih poti in prispevkov k razvoju Novega mesta, Slovenije in sveta. Tako bi tisoči maturantov dobili skupni prostor spomina in povezovanja.

In morda je prav to najlepše nadaljevanje stare tradicije predajanja gimnazijskega ključa: *vsaka generacija nekaj prejme, nekaj ustvari in nekaj preda naprej.*

Sporočilo maturantom

Spoštujmo, kar smo prejeli.
Ohranimo, kar smo ustvarili.
Povežimo, kar je razpršeno.
Delimo svoje zgodbe.
Sodelujmo med generacijami.

In predajmo gimnazijski ključ prihodnosti.
Znanje povezuje generacije.
Sodelovanje ustvarja dediščino.